

Danø, Nørregaard og Økonomisk Institut

Indledning

Både Sven Danø og Poul Nørregaard Rasmussen bliver 70 år her i forårssemestret 1992. De har begge været med til at præge Økonomisk Institut og dansk nationaløkonomi i omkring 40 år. Danø var universitetsadjunkt i 1952-58, lektor i nationaløkonomi 1960-66, amanuensis 1961-66 og dr.polit. og professor fra 1966; hele tiden ved Københavns Universitet. Nørregaard Rasmussen blev lektor ved Københavns Universitet i 1951 og dr.polit. og professor sammesteds i 1956.

Der ligger allerede i denne korte opremsning en antydning af, hvor meget der er ændret siden deres første ansættelse – en række af stillingsbetegnelserne (f.eks. amanuensis) er gået ud af drift, og andre har radikalt skiftet indhold. Således var lektorer og adjunker dengang deltidsstillinger i stil med de nuværende eksterne lektorer. Danø havde sin hovedstilling som fuldmægtig i boligministeriet i hele perioden fra 1947 til 1961.

Det var midt i 1950'erne, at Danø og PNR (som Nørregaard Rasmussen ofte hedder på instituttet) for alvor etablerede sig i dansk økonomisk forskning. I 1954 offentliggjorde Nørregaard i Nationaløkonomisk Tidsskrift 3 lange oversigtsartikler om input-outputteori og i 1955-56 kom samme sted to tilsvarende artikler om lineær programmering af Danø.

Rammerne

Ser man på rammerne for dansk økonomisk forskning dengang og nu, giver det et godt billede af, hvor hurtigt udviklingen kan foregå. Midt i 1950'erne var institutopbygningen kun i sin vorden; Anders Hald havde oprettet Statistisk Institut i 1953, mens Økonomisk Institut først kom til i 1958. Da Nørregaard og Danø blev ansat, var man altså endnu i det gamle system med det undervisningsrettede "Statistisk Laboratorium", der siden 1892 havde været ramme om økonomiske statistiske øvelser, og som hovedsagelig blev passet af en laboratorieassistent. Da professorerne forskede hjemme og ikke havde noget kontor, var han den eneste akademiker med kontor på stedet (Danø var laboratorieassistent fra 1948 til 1956). Ved siden af var der det løst opbyggede "Institut for Historie og Samfundsøkonomi", der blev oprettet i 1926.

Den første store reform var altså introduktionen af moderne institutter med kontor til de ansatte sidst i 1950'erne. Den næste blev de radikale ændringer i styrelsesforholdene i 1968-70. Da Nørregaard og Danø blev professorer, var Universitetet styret efter et to-strengt system med en økonomisk administration ledet af kurator og en akademisk styrelse med rektor i spidsen, hvor kun professorer havde indflydelse og stemmeret. Det var professorvældets tid. Efter studenteroprøret i 1968 blev dette radikalt ændret. Dels fik de ikke-professorale lærere ligestilling med professorerne, og dels fik studenterne en afgørende indflydelse. Nørregaard var institutbestyrer under studenterop-

røret i 1968. Danø var det i 1970, da styrelsesloven blev til, og studienævn med beslutende kompetence blev introduceret, og han blev Det statsvidenskabelige studienævns første formand. Dette betød dog ikke, at Danø var en begejstret tilhænger af det nye, tværtimod. Og man må vel også sige, at studenternes rolle i 1970'erne – præget som den var af en energisk politisk kamp for at erstatte den "borgerlige" økonomiske teori med en "kritisk" og marxistisk – gav skeptikerne visse argumenter.

Lærerkorpset

Disse organisatoriske ændringer har selvfølgelig bl.a. rødder i en voldsom vækst. Ser man på lektionskataloget fra efterårssemestret 1956, blev der for de statsvidenskabelige studerende udbudt undervisning af i alt 17 lærere mod 135 i efterårssemestret 1991. Sammensætning af lærerkorpset så også ganske anderledes ud; de 17 lærere, der i 1956 udbød undervisning, var fordelt på 5 økonomiske professorer (Zeuthen, Iversen, Philip, Winding Pedersen og PNR), 3 andre professorer (Hald i statistik, K. Svalastoga i sociologi og K. Skovgaard i landbrugsøkonomi), 6 lektorer (P.P. Sveistrup, Arne Jensen, Svend Jensen, Poul Milhøj, Erik Hoffmeyer, J. Vibe-Pedersen), og 2 undervisningsassistenter (Erling Olsen og Lauge Stetting), samt adjunkt Sven Danø. Halvdelen af al undervisning foregik således ved professorer, og 6 af de 9 ikke-professorale lærere blev senere professorer. I 1991 blev der udbudt undervisning af 8 professorer (altså samme tal som i 1956), 38 lektorer og 89 undervisningsassistenter og hjælpelærere. En tidstypisk formulering i 1956-kataloget er f.eks. "Dr.phil. A. Hald, professor i Statistik, vil ved cand.polit. Lauge Stetting lade afholde et elementært kursus i matematik, mandag kl. 10-12, onsdag kl. 8-9 og lørdag kl. 10-12". Det samlede indtryk er vel, at man er gået fra et begrænset og ukoordineret udbud ved en snæver kreds af lærere, der imidlertid alle var kapaciteter, til en velorganiseret maskine, hvor der gives mange velkoordinerede valgmuligheder, men hvor man godt kan komme igennem et fuldt studium uden nødvendigvis at være kommet i nærkontakt med en stor økonomisk personlighed.

Studentertallet

Denne udvikling er selvfølgelig først og fremmest styret af en eksplosion i studentertallet. I 1956 var der ialt 250 stud.polit'ere (hvad der dog var en lavkonjunktur – i 1940'erne lå man permanent over 350), i 1990 er tallet steget til 2217. I 1956 blev 38 kandidater (hvilket var forårsaget af 1940'ernes relativt "store" studentertal, omkring 1960 var tallet faldet til omkring 20 pr. år), i 1989 var tallet steget til 153, og i 1990 og 1991 blev der givet karakter for henholdsvis 158 og 164 afsluttende specialer. Ud over antallet er mange andre ting ændret. I 1956 var der fri adgang for alle med studenterekamen – i 1990 krævedes en studenterekamen med et karaktergennemsnit på 8,7. I sidste halvdel af 1950'erne var omkring 8% af kandidaterne kvinder, i dag er der omkring 30%. På afsluttende del var der i 1956 11 valgfri fag at vælge imellem, i dag

er der 49. Samtidig var polit-studiet og jura-studiet de eneste samfundsvidenskabelige uddannelser ved Københavns Universitet (sociologi-studiet kom til i 1962); det eneste andet universitet lå i Århus (Odense Universitet åbnedes i 1966).

Ser man på studierne faglige indhold, er der næppe tvivl om, at en stigende specialisering er en hovedtendens. I 1950'erne var det landets førende kapaciteter, der underviste de statsvidenskabelige studerende, ikke kun i økonomi og statistik, men også i f.eks. sociologi og jordbrugsøkonomi. Og økonomien var ikke mere specialiseret og formaliseret, end at alle kunne følge med. Den matematiske økonomi havde endnu ikke vundet frem; Debreu's Theory of Value kom først i 1959. De økonomiske modeller var også kun i deres vorden; Zeuthen spår ved Nørregaards disputatsforsvar, at "om få år vil også danske økonomer få brug for elektronregnemaskiner" (Nationaløkonomisk Tidsskrift, 1956 side 115).

Internationaliseringen

Den sidste trend, der skal nævnes, vedrører det internationale miljø, hvori instituttet befandt og befinder sig. Helt op til 1970'ernes begyndelse var der en snæver kontakt mellem de nordiske landes økonomer, ikke kun mellem forskerne, men også mere generelt. Hvert tredje år afholdtes fra sidst i forrige århundrede til 1988 nordiske nationaløkonomiske møder, de øvrige år var der "Marstrand-møder", hvor alle nordiske økonomiske forskere mødtes og lærte hinanden at kende. Ved siden af var der de "nordiske møder for yngre nationaløkonomer". Det er karakteristisk, at det første større udenlandske studieophold for både Danø og PNR's vedkommende gik til Oslo (PNR var videnskabelig assistent i Oslo 1947-48 og Danø på studieophold i 1950). I dag er alle disse nordiske møder sygnet hen, men heldigvis er det nordiske samarbejde ved at finde nye former, ikke mindst gennem samarbejdet omkring de faglige tilbud ved forskeruddannelserne i de nordiske lande.

Det mest dominerende træk i internationaliseringsprocessen er dog den øgede påvirkning fra og det øgede samarbejde med angelsaksisk (amerikansk) økonomi. Danø var allerede Ruckerfeller-stipendiat i 1954-55, og langt senere blev PNR medlem af styrelsen for International Economic Association, i 1971-74 som vicepræsident. Både PNR's og Danø's disputatser udkom på engelsk, som de også senere har anvendt til en del af deres publikationer. De har således begge været med til at gøre vort internationale perspektiv bredere.

Danø som økonom

Danø skrev disputats om produktionsterori og blev i 1966 Københavns Universitets første professor i driftsøkonomi. I biografier og festtaler er Winding Pedersens bemærkninger fra disputatsforsvaret i 1966 om "at hans produktion ikke lugter af fabrik" blevet citeret utallige gange. Det er imidlertid mest et tegn på, at specialiseringen i

1966 ikke var nået længere end, at man af en professor i driftsøkonomi ventede sig en mand, der uden videre ville gøre sig i virksomhedernes ledelse som direktør eller bestyrelsesmedlem. Og det har jo aldrig været Danøs stil; han har altid været forsker og underviser. Som lærer og forfatter, herunder af flere monografier udsendt af udenlandske forlag, har det hele tiden været hans mål at give virksomhederne de bedste redskaber i hænde. Og når hans elever i høj grad har kunnet få stillinger i dansk erhvervsliv, og når hans nærmeste medarbejdere på universitetet, som Jan Rasmussen og Kjeld Scherfig, uden videre kunne springe til topstillinger i erhvervslivet, så er det tegn på, at de redskaber, han har givet sine elever, måske nok ikke lugter af fabrik, men de kan bruges derude, hvor det lugter. Han har kæmpet for driftsøkonomien, og det er klart, at undervisningsministeriets ønsker om at styrke erhvervsøkonomien på politstudiet falder godt i tråd med hans ideer, men det er også klart, at sådanne ændringer ikke sker uden modstand i et nationaløkonomisk domineret miljø.

Nørregaard som økonom

Nørregaard blev fra starten anset for en matematisk teoretiker, og der er ingen tvivl om, at økonomisk teori stadig har en stor plads i hans hjerte, som dog også har rummet andre videnskabelige indfaldsvinkler, herunder i forbindelse med forskningspolitik. Som økonomisk teoretiker har han haft stor betydning både for den rene makroteori og for de empiriske makromodeller; hans oprindelige interesse var jo input-output modeller og økonometri. Hans nære kontakt til det økonometriske centrum i Oslo var utvivlsomt af stor betydning for økonometriens udvikling herhjemme.

En lang række kommissioner m.v. har draget nytte af PNR's analytiske og administrative formåen. Skulle et enkelt område uden for universitetet nævnes, måtte det nok blive de økonomiske problemer i Grønland. Men i dette skrift er det mest nærliggende at minde om, at han var en magtfuld leder af Økonomisk Institut fra dets start i 1958 til 1970. PNR var mere end nogen anden den, der byggede instituttet op og gav det det fundament, det stadig står på – næsten alle vore nuværende professorer (Ellen Andersen, Hector Estrup, Birgit Grodal, Niels Thygesen, Karl Vind og Anders Ølgaard) er f.eks. blevet knyttet til instituttet i Nørregaards regeringstid.

Forskningens mest gennemarbejdede resultater udmøntes i Danmark ofte i disputater, og diskussionen af disse er med til at præge dansk forsknings fremtidige retning. Fra 1963 til 1986 var Nørregaard officiel opponenter ved 7 statsvidenskabelige disputatsforsvar (Ernst Lykke Jensens, Anders Ølgaards, Erling Olsens, Niels Thygesens, Ellen Andersens, Hector Estrups og Niels-Henrik Topps). Når han opponerede, understregede han næsten altid, at "økonomien er et hus med mange boliger".

Sigtet med nærværende festskrift

I 1983 afholdt instituttet en 25 års jubilæumskonference for sine medarbejdere. De-

res faglige bidrag blev senere publiceret i jubilæumsskriftet "Økonomiske Essays", København 1984. Forordet til dette uprætentiøse skrift var skrevet af PNR. Her brugte han vendingen om huset og boligerne flere gange og karakteriserede jubilæumsskriftets indhold som "statuopgørelse" over, hvilke "boliger" der faktisk var i huset – økonomiens og instituttets.

De følgende ca. 400 sider er først og fremmest tænkt som en hilsen til de to fødselærer fra instituttets medarbejdere. hensigten med festskriftet er samtidig at give et ajourført og mere gennemarbejdet indtryk af de boliger, der for tiden findes på instituttet. Alle forfattere er – eller var, da forfatterlisten blev fastlagt – ansat ved Københavns Universitets Økonomiske Institut.

Festskriftet skulle derfor gerne fremtræde som et visitkort for instituttet – og forhåbentlig lidt mere end det. Vi vil vise offentligheden, hvad vi beskæftiger os med, i form af (oversigter over) resultater – og ikke blot ved at fremlægge hensigtserklæringer og planer. I disse tider skal man jo være synlig. Dette synlighedsbehov er givetvis større, end det var i 1984, og det burde ikke være vanskeligt at imødekomme i betragtning af, at vort institut – målt ved antal ansatte VIP'er – i 1990 var det trediestørste ved Københavns Universitet. Institutet disponerede i 1990 over 63,5 VIP-årsværk mod Niels Bohr instituttets 69,2 og Kemisk Instituts 64,3. Alle andre institutter havde mindre end 40.

Når det trods permanent knaphed på bevillinger har været muligt at udsende festskriftet, skyldes det økonomiske bidrag til projektet fra Danmarks Nationalbank, Den Danske Bank, Unibank, Kreditforeningen Danmark, Nykredit og BRF, for hvilke vi takker varmt.

Festskriftets indhold

De følgende 41 bidrag kommer vidt omkring. Der startes på makroplanet. Den åbne økonomi, ØMU, EMS, betalingsbalance, gæld, købekraftparitet og international handel er i focus i skriftets første syv bidrag. Så bliver øjet i de næste ti bidrag rettet mod et andet af tidens vigtigste emner: Arbejdsmarkedet. Arbejdsløsheden og afledede problemer diskuteres, spørgsmålet om uddannelsesafkast og løndiskriminering behandles. Men der er andre markeder i økonomien – boligmarkedet, de finansielle markeder og kulturmarkedet bliver analyseret i tredje hovedafsnits fire bidrag. Incitamenter og regulering behandles i de følgende fem artikler; miljø, sygehusvalg, TV-stationer m.v. er emner der ofte diskuteres af ikke-økonomer, men de er som skabt for økonomisk teori. Fundamentalt i økonomisk teori er en forståelse af, hvorledes beslutninger på individplanet tages, og adfærden bestemmes. Det er i centrum i seks bidrag i fjerde hovedafsnit. I femte gruppe bevæger vi os op på makroplanet; hele økonomien er genstanden i de næste seks bidrag. Skriftet rundes af med de store linier – tre bidrag om den økonomiske historie.

Som det fremgår, er Økonomisk Institut i sandhed et hus med meget forskellige boliger. Boliger, der gerne skulle støtte og supplere hinanden. Selve det forhold, at næsten alle de fastansatte har bidraget til festskriftet, lover godt; alle professorer er med, og der mangler kun to af lektorerne.

Om resultatet lever op til forventningerne beror bl.a. på hvis forventninger der er tale om, og hvilke dele af målsætningerne de pågældende lægger mest vægt på. I de styrende organer og i fagtidsskrifterne er der dem, der argumenterer for, at vi burde lægge mere vægt på økonomisk teori på internationalt niveau. Andre mener, at vi burde anvende flere ressourcer på at studere den konkrete danske virkeligheds problemer. Under alle omstændigheder er det utvivlsomt vigtigt at erkende, at såvel økonomisk teori som beskrivelse af virkeligheden, diskussioner af aktuelle problemer og af den historiske udvikling, alt sammen er med til at øge vor erkendelse, og forhåbentlig kan områderne inspirere hinanden.

Det følger heraf, at Økonomisk Instituts indsats ikke udelukkende kan måles på, hvilke nye synspunkter vi kan tilføre den offentlige debat, og ej heller med et målebånd, der udelukkende registrerer, hvor mange bidrag til den økonomiske teori instituttets medarbejdere publicerer i internationale tidsskrifter. Vi skulle gerne være med såvel ved den internationale forskningsfront som i den offentlige debat. Økonomisk Institut har i tidens løb leveret 6 "vismænd" (Iversen, Hoffmeyer, Ølgaard, Gørtz, Thygesen og Kærgård); de næstflittigste leverandører er Aarhus Universitet med 4 og Handelshøjskolen i Århus med 3. Ikke mindst glædeligt er det, at vore yngre medarbejdere vinder priser. I den nyligt afholdte store priskonkurrence om løsningen af vort største aktuelle økonomiske problem, arbejdsløsheden, udskrevet af Rockwoolfonden, stod der medarbejdere fra Økonomisk Institut både på 1. og 3. prisskallen, og også ved den forrige priskonkurrence – Lundbeck-fondens om fremtidens skattesystem – fik en institutmedarbejder 1. prisen.

Samtidig har 17 af instituttets medarbejdere i 1989-90 offentliggjort artikler i internationale tidsskrifter spændende fra de gammelkendte som *Economic Journal* og *Oxford Economic Papers* til nyere specialtidsskrifter – de sidste rækkende fra de mest teoretiske som *Journal of Economic Theory* til de historiske som *Scandinavian Economic History Review* og *History of Economic Theory*. Det bør også nævnes, at 23 unge forskere siden 1985 har afsluttet deres licentiatstudier ved instituttet med erhvervelse af Ph.D. graden; det sidste år er den årlige Ph.D. produktion nået op på 5.

Vurderingen af, om vi er gode nok, må andre selvsagt foretage. Men Danø og Nørregaards generation vil samtidig notere sig, hvor forskellige mange af de behandlede problemstillinger er sammenlignet med et tilsvarende overblik for 30-40 år siden. Forskningsverdenen ændrer sig – og det vil den forhåbentlig blive ved med.